

Nemzeti Társalkodó.

HOLOZSVÁRET

13-ik szám.

PÉNTEREN.

Mart. 29én

1

8

4

4.

Tartalom: Börtönrendszer a' szabad Indusoknál. Eldoradói legújabb tudósítások után. (Polytatás és végzet.) Naplótöredékek. (Végzet.) Guizot. Holmi.

Börtönrendszer a' szabad Indusoknál.

Eldoradói legújabb tudósítások után.
(Polytatás és végzet).

Az étterem tágas 's nagyszerűn diszitett volt, ablakirostélyzata csak gyenge drótból, hogy legalább ebéd idején csak gyengén emlékeztesse a' foglyokat szabadságuktól fosztásra, egyik végén tiz lányi emeleten az asztali zenészek bájhangokat ömledeztetének. Az ebéd derekasan már vége felé járt, 's a' sok tengerirák, pástétom, pudding, 's több czukros sütemények maradékaiból következtetve, jószzerűleg vala ellátva. Ital igen sok nem fogyott, mert minden személy előtt, a' dámákat sem véve ki, csak egy asztali boros 's egy pezsgős üveg álla üresen.

A' beszélgetés asztal felett, mint észlelhetém, igen illedelmes volt: a' véghezvitt gazdasági hőstettek emlegetése. Itt ott egy szivar füstölge a' mordul vigyorgó ajkak közöl, jeleül hogy a' lakmározók egész tartózkodás nélkül otthon találák magokat. A' dámák fekete kávéét szürcsöltek ebéd után, mit az urak ja-

maikai rummal vegyitének. Az asztalvégén még néhány palaczk pezsgő pukkant fel, 's kérdésre, honnan kapják ezen urak az illy drága italért kiadható pénzt, azt sugá atyám, hogy ez zsebpénzökből telik, mi hetenként a' várospolgárain gyermekadó név alatt hajtatik fel.

Mivel a' dámák még asztalnál kéjvelének, használók azidőt fogszobáik megnézésére. Mindenik bünös nő külön szobával birt, mellyen belől egy kis hálóteremecske nyílt. A' szoba húsz négyszeg lányi területű két tüköruveges ablakkal, francia kárpitokkal bevont falakkal, egy lábszőnyeg a' padlázat egész felét takará egy pamlag elébe terítve. A' pamlag előtt áll egy kerek mahagomi asztalka, 's oldalról több töltött karszékek. Az ablakok közt kristály talpakon 's oszlopszat között egy fiókos szekrény, 's felette gazdag aranyazott rámban nagy tükör. A' szekrény tetején asztali óra, 's két felől virágedények üvegharangok alatt. Remek festvények diszítik a' falakat, 's az összes butorzat szépségét egészíti egy zongora, vagy a' fogolynő izlése szerint egy lant. Egy kis öltöző asztalkán étlap hevert, azon esetre, ha a' lakónő elvonulva magányosan kívánna enni. Több, jobbára erkölcs-tartalmu könyvek közt látám a' börtöncsarnoki könyvtár jegyzékét, Trenk életét, és Sand György regényeit karaibi fordításban. A' hálóterembe lépésem illedelem tiltá, de az ajtó-

hasadékon megpillanték egy selyemvankosokból felvetett menyei ágat. A' férfi bűnösök hajlékai is hasonlóak, csak hogy pipázás végetti készüllettel 's játékasztallal is ellátvák. Miatán így az egyes lakok részleteit megtekintettük, a' nappali társalgó teremekbe, mellyek a' könnyebb 's csak nyugbüntetésre ítélt büntetettek számára időöltésül valának elrendezve, térénk. Az olvasóteremben egy hosszú asztalon válogatott, minden nyelvű időszi irások, újságok, értekezések a' halálos büntetés eltörlesztéséről 's a' foglyokkal szelid bánmódról, heverték. E' mellett van a' tekéző szoba, mellyen túl a' játékterembe juthatni, hol, minthogy az ideiglenes javítandóknak a' táncz meg nem engedtetik, több apró asztaloknál whist, l' hombre, piquett, sőt hazard kártyajátékok is napirenden vannak, de becsületszóra nem szabad a' foglyoknak játszani, mert egy hirteleni szabadulás esetében azt be nem válthatnák, 's ezáltal a' szó meg nem tartás mocskával jegyezve lépnének vissza a' polgári társaságba. A' játékterem túl kávézó szoba van, hol pipázni is lehet. A' csarnok más szárnya az élethosszu büntetésre ítélttek számára hasonlólag van, de sokkal kényelmesebb szobákkal és teremekkel, ellátva. A' könyvtáron és játékterem kívül még viadalszoba 's egy pompás tánczterem is van, hol rendszeren télen át minden héten egy tánczestély, minden hónapban egy álarczos nagy bál, 's a' szomszéd zeneteremben több hangversenyek, 's az ennek végében felállított házi színpadon műkedvelő színi előadások is tartandók, csakugyan az utolsó évtized alatt kijött francia színművek az erkölcsveszélyezés tekintetéből eltiltvák. A' földalatti osztályzati szobák is igen kényelmesek, de lakatlanok, mivel csak a' hév nyári időben használtanak a' hűs mulatozás végett.

Visszatértünkben az ideiglenes jobbitandók játéktermén látám három hajóstársamat nagyban tekézni, hozzájuk közelítve sugám, hogy majd a' kapitánynál szabadulhatásuk végett közbevetendem magamat. „Azt bizvást elhagyhatja ön,“ mondanak, „mi itt igen jól találjuk magunkat.“ — Mély gondolatokban hagyám el családommal a' börtöncsarnokot, 's ballagék az atyai lakhoz. Egy nyomorult kunyhó fogadott, 's ebédünk szigorú vala. Nem akarám atyámat keseríteni, 's azért evés alatt kerülék minden szót, mi a' börtönrend-

rői beszédre alkalmat adhatna; de ő mint egy önbüszkeségi érzetben felszólita megmondani véleményemet mind arról, mit ott láttam és hallottam. Én összehasonlítottam sanyaru szegénységét a' becsületes jámbor polgárok nyomorult hajlékainak ama pompafényvel és bőséggel, mellyben a' gonosztévőket dózsólni és dobzódni látám, mire hévlekesülten kiálta atyám: „Éppen a' tesz különbségét. A' szabad polgár ártatlansága öntudatában szenvedhet nyomort inséget, és még is boldog a' szűk falat mellett, de a' lelkiismeret furdalásaitól kinzott fogolynak az emberiség minden módon köteles sorsát türhetővé tenni. Igaz mi ez ország lakói gonosztévőink táplálataért dolgozunk, 's philanthrop nézeteink miatt koldusbotra jutottunk, de azért büszkék vagyunk, mert a' humanitásnak és korszellemnek áldozánk.“

„De atyám, én is felvilágosodás 's emberiség honából jövök, 's merőben elismerem, milly atyai figyelemmel gondoskodnak Europa sok részeiben még a' becsületes polgárok nyugalmán és költségén is mindenféle gonosztévők tartása és apolása iránt, de olly mesze mint itt még sem vivék“.

„Nem?“ kiáltá atyám nemes boszankodással! „ugy ti nememberek és barbárok vagytok, ugy gyertek ide a' karaibáktól tanulni szánalmat és részvétet az isten képe iránt“.

Erre felgyult bennem az europai büszkeség, 's nyelvemet nem korlátozhatván gondatlanul kiszalasztám e' szókat: „Igen jól illik karaibákhoz és emberevőkhöz illy testvéri érzelem agyonverők és gyilkosok iránt, de mi a' polgárisult Európában elégnek tartjuk, ha irántok szoros igazságot gyakorlunk, 's a' legkeményebb büntetéseknél is az emberiség természeti törvényeit követjük. Vádlottaink el nem ítéltethetnek ön szabad vallomásuk nélkül, ha a' tetti körülmények czáfolatlanul ellenök vagynak is 's száz tanuk bűnös létüket bizonyítják. Maradjon csak egy gyilkos stoikusmakacson tette tagadása mellett, 's az ördög sem férhet életéhez. Még önvallomása sem elég, ha a' bizonyosságra más körülmények is nem világítanak, mert nálunk is van ügyelet amaz emberi és okossági elvre, miszerint könnyen megtörténhet, hogy az ártatlan is ollykor maga ellen valljon 's magát kivégeztesse, csak hogy biráit tévedésbe hozza. De mivel

nemtelen lenne őt önmaga elleni hazudságért büntetni, önkéntkövetkezik, hogy tehát büntelen hazudtolhatja meg bírját. Már pedig nem minden gonosztévőink tökéletes erkölcsi lények, 's így a' nyomozódások és vizsgálatok hemzsegnék naponként a' sok ellenmondások és hazudságok tömegétől, mi az igazság kiszolgáltatását végtelenig hátráltathatja. De hogy lehessen segíteni? — Ajánlották ugyan élénk törvényhozók újabb időkben, hogy a' macacs gonosztévőt nyilvános hazudságért testi fenyték alá kelljen vonni, de a' gyöngéd idegzetűek könnyeket öntének, e' szónak: „bot!” századunkban még csak említése felett is. Így a' nyilvános gyilkos önvallomás nélkül nálunk is csak elzáratik 's nem árthatóvá tétetik, míg el nem szökik, mi valóban olykor megtörténik. Mindazáltal az igazságos büntetést csakugyan el nem kerülendi, mert minthogy feltehető hogy egy börtönből megszökött gyilkos, hamarabb gyilkoláshoz és rabláshoz mint más becsületes keresetmóddhoz fog, reményleni lehet tetteni rajtakapátását, hamarábbi elfogatását 's így a' büntető igazság kezébe esését. Azonban a' mi philanthropjaink is általában a' halálos büntetés ellen buzognak, mint ha egy méregkeverő nő által ötven vagy száz emberen elkövetett gyilkosság sem jogosíthatná a' bírót rajtai gyilkosságra. Vannak nálunk is karaibák, kik előtt a' világon semmi is oly szent nincs mint egy zord gyilkos élete. Nálunk is nyomorognak számtalan szegény de becsületes családok mély inségben, 's véresveritékes munka 's sanyaru élelem után rosz szalmára fekszenek, 's boldogok volnának, ha félig eléhezett ártatlan gyermekeiknek nyújthatnák bebörtönözött gonosztévőink asztaláról a' maradékot; mert ne hidd atyám, hogy börtöneink oly iszonyuak lennének. Lélekismertetes gondoskodás van ott is a' fogoly egészes laka, tápszerű eledele, 's illő öltözete iránt. 'S mit kívánhat egy gonosztévő többet? Való, hogy mikülön játékszint, hangversenyeket nem tartunk számára, de igen emberileg bánunk velek, sőt philanthropjaink még gyöngéd bánmódról is gondolkoztak, ha bár nem is tettek intézkedést mint itt a' becsületes polgárokat korbácsütésekkel kényszeríteni a' gonosztévők mord hántalmainak eltűrésére.

„O, kiálta örömsugározva atyám, „oda fogtok ti is jutni, mert mint látom jó uton vagytok. Ugy kezdődött az nálunk is. Csak

meg kell oldani a' philanthropia szárnyait 's röptének nincs határ.“

„Oda mi Isten után nem jutunk' visszonzám, mert ha tulzó fők is vannak nálunk, de helyesen eszmélő nyugodt férfiak sem hiányzanak, kik mindenben a' mérséklet arany közepszerét megtartatni tudják, 's oda irányzani a' foglyokkal bánásmódot is, hogy sorsuk a' javulást eszközölni képes legyen ugyan, de a' szegény munkás osztályban irigyletet ne költson, nehogy a' miatt büntetetre csábítassék részesedhetni a' gonosztévők boldogságában, a' jámbor elnyomassék a' gazfiak szaporodhatása végett, 's a' polgári társaság szenvedjen egy rosz ember tökkobakjának derekán maradtatásaért.“

Beszélgetésünket egy humanitási tisztviselő belépte szakítá félben, ki dulási fenyegetéssel hugom fejadóját a' fenytő csarnok hasznára követelé. Hirtelen zsebembe nyulék atyám döbhentén segitendő, de büszke önézettel tartóztatá vissza kezemet, 's a' végrehajtó tiszthez kiálta: „Vigye ön, uram, ágyamat, vigye, fejem szendén fog szalmavánkoston feküdni, mert a' humanitas elvén és a' század magosán nyugvand.“

Örömkönyvek ragyogának szemeiben; 's nem kevésbé ábrándult hugom sirva borula keblére. Anyám is sirt, de szemében a' fájdalom könyét látam rezgeni, midőn borultan távozott. Utána sieték, vigasztalandó őt, de hijában. „Nem keserves-e“ — monda, „hogy csak egy öreg nő egyedül van eszén e' házban? Ott eheznek, sanyarognak ők, azért hogy gazfiakat és zsványokat hizlalhassanak ott hagyják a' jó embereket agyonsujtatni, 's kényelmezik 's apolják a' gyilkosokat, mintha az igazság volna. Mikép javuljon meg a' gaznép, ha büntetésből börtönében százszor jobban tartják, mint élt valaha szabadságában. Ördög vigye az ő tulfeszített eszméiket a' századról, magosról, mysanthropiáról vagy mint ők hívják. Az emberek jelenleg rémitő leg ügyesek lehetnek, de életi józan eszköz nincs egy csepp is!“

Még több napokat tölték családom körében, de gondosan kerültem minden alkalmat, mi atyám philanthropi dühét fel ne ingerelje. Harmadik estve örömragyogva jött haza 's tudatá: hogy a' három hajós foglyok megjobbultaknak nyilatkoztattak 's szabadon bocsátattak. Más reggel meglátogatám kapitányomat

partilakán. Iszonyu látvány! az azon éjjelen agyon sujtottat vérében fekvő találtam agyán. Senki sem tudá a' tetteit, de nem soká felejtett a' titok. A' nap feljöttkor előjövén a' tegnap szabadon bocsátott gonoszok, gyilkosoknak vallák magokat, 's kívánák, hogy a' büntető csarnokba újból vétessenek be. Elrémülve utasítá vissza a' főfelügyelő őket illy szókkal: „El innen! Ti jobbjáratlan gonosztévők vagytok, kik számára nincs javító fegháza. Illy átkozott gazfiak mint ti csak különös ajánlat mellett befogadhatók.“

Atyám vigasztalhatlan vala, hogy a' philanthropia egy gyilkosságot okozhata, 's azt egy igen kemény bánmódra járhatá, mi tán a' szegény tévelyedettek ellen a' javítás idején elkövetett. De anyám elzuzott érzellemmel fakadt ki: „Ott la, látjátok már esztelenségtök következményeit; ha a' gazfiakat felakasztjátok, úgy élne még a' derék kapitány; már most még száz embert agyon verhetnek, vagy néktek holtig kell őket tartani dúsan vendégelve. Bűnmadárnak lámpakaró kell, 's latroknak büntetést, kemény munkát 's sovány eledelt kell kapniok. Nem nekik való a' csarnok és gondoskodás, mintha éppen gyermekágyas nők volnának. Töröljétek el csak mind egyre a' paltost és kötelet, és a' dolgházákat, 's meglátjátok mind koldusbotra 's halottlepelre fogtok jutni. Csak egy ország van melly a' halálos és kényszerített munkabüntetéseket nélkülözheti, és ez a' lakatlan rakisziget csoport, mert ott nincsenek emberek“.

Fogarasi.

Naplótöredékek.

(Végzet)

Midőn ismerősömnek a' sétaközben panasznál, mikép nehezen esik Berlint, a' tudomány és miveltség ezen lakhelyét elhagynom — nyilatkozatomon megörvendett arcczal kérdezé: „kedveltinktől midőn távozunk emléket szokás magunkkal vinni, ugyan mi emléket viszen ön magával Berlinből?“ — „Elismérő meggyőződést a' német miveltség nagy voltáról, kedvező hiedelmet a' német szellemről“ — felelém — 's tevém hozzá gondolatomban: kedvezőbbet mint sokan külföldöt megjárt honfitársaim közül.

Utazó hazámfiak, kiktől alkalmam vala nyomtatásban vagy élőszóval a' németekről jellemzéseket hallani — nagyobbára csak poli-

ticusok voltak, kik mindent political nézetek és meggyőződés szemüvegén tekintvén keresztül, nem csudálkozom ha festett üvegök nem tünteté fel a' tárgyakat illő színeikben, mert valóban political élete németországnak harmincznégy roszakaratu kertész metszőkése alatt szánandóan teng — azonban ki németországot — azért, mert benne alkotmányt, szabadabb political gondolatmozgást nem talált — becsmerli, felőle semmit el nem ismerően nyilatkozik, éppen úgy tesz mint az egykori gabonakalmár, ki Schönbrunt híres voltáért megnézni kimenvén, midőn figyelmeztetének a' nagyszerű park szépségeire: a' narancs- és citrom erdőre, a' nagy darab külföldi bokrok- és növényekkel beültetett földekre, virágos táblákra 'stb. — szánakozó tekintettel fölkiálta: mit érnek mindezek, ha nincs közjök törökbuza vetve. Távol van miszerint én el nem ismerném a' politica fontosságát. Jól tudom én, hogy alkotmány azon föld, mellyből éltető kalászként teremnek fel közjót és népboldogság — azonban olyan elfogult sem vagyok, miszerint ennek hiányában ne tudnám becsülni a' virágos táblákat; a' meghonosított forró földövi bokrokat.

Ha a' németekről helyesen akarunk itélni, őket illő vonásaikkal jellemezni, úgy lépünk ki azon szűk völgyből, mellyben political, vagy más meggyőződés olly rövidre szabja láthatárunkat, álljunk egy emelkedettebb tetőre, honnan elnézhetjük mindazt, mi a' németet nagygyá, Europa egyik első rangu nemzetévé teszi. E' tetőn legelőbb is egy nagyszerű tenger fog szemünkbe tűnni — a' philo-sophia. Számos hajóst látandunk rajta vitorlát feszítve evezni, fáradhatlanul kereső azon utat, mellyen a' gondolat a' legrövidebb és bizonyosabban hajózhasson azon országba, hol felvilágosittatik isten, lélek, és halhatatlanság felől. Ha a' hajósokat figyelmünkkel követjük, észrevehetni, miként sokan közölök nem egyező irányban keresik az utat — 's ezen ellenkezés, ezen bizonytalanság kissé megzavar felfedezésök iránti reményünkben — de más felől azon tetemes hasznok, mellyek az aesthetica és psychologia más ágaiban eddigelő tettek ezen nagyszerű vállalat által, újból megvigasztalnak, 's biztosítást nyújtanak, hogy miként Columbus a' nyugotindiai szigetek felfedezése után találta meg a' nagy világrészt, úgy ezen mellékes hasznok és felfedezések u-

tan elkövetkezendik a' szellem aranydus Peruja és Brasiliája is. A' hajósok nagy száma, azon munka, kitűrő fáradhatlanság, melly e' tengeren csaknem egy század óta jelenkezik, reményt adnak az iránt, hogy annyi erő, illy kitaró akarát nem maradhat jutalmazatlan, felfedezés dicsőségével koszoruztatik. Ezen emelkedettebb helyen nem kerülendi el figyelmünket a' tenger gazdag és jól mivelt partja, kalászkok- 's az áldás minden nemeivel bővölködő száraz, mit a' magas fokon álló tudományosság alkot; nem kerülheti el figyelmünket a' láthatár, melly a' költészet és művészet sugaraiban olly gyönyörűen terjed el Németország felett. Milly-felséges látomás! a' távul messzeségben a' láthatár és tenger szélei barátságosan ölelkeznek egymással a' költészet égi sugarival visszatündöklővén a' philosophia tükörében.

Mindezen szépségekből alig hatolhat el egy egy hágyadt sugár a' politicus meggyőződése által láthatára elibe vont körfalán keresztül—'s így nem csudálkozhatunk, ha utazóink nagyobb része a' német szellemről keveset tartva tér haza, ha keveset vagy éppen semmit találva vándorol át Németországon.— Nem akarom menteni mikép költészet és philosophiához tulságos vonzalmában nem lesz a' német gyakorta neveltségessé, midőn a' speculatiót és ábrándozást oda is be akarja vinni, hol éppen semmi helye nem lehet költészet és philosophiának, hogy nem érzeleg ott, hol hidegen számítnia—'s nem speculál, hol a' gyakorlat vagy az élet egyszerű intésére kellene figyelmeznie—nem tudom hogy sok német nem tesz úgy mint egy közelebről meghallgatott, különben elismert érdemekkel bíró technológiát tanító professor, ki a' serről tanítván, midőn hütésére szállott volna, az itt mutatkozó processust így ír le hallgatóinak: . . . az eként elkészített árpalé hűtőbe kitöltetvén csak hamar habok keletkeznek felületén. Képzeljék önök uraim magok előtt az északi jeges tengert, mikép azon egyes jéghegyek usznak egy helyről a' másokra, úgy itten is habhalmok uszdogálnak—sokszor megesis mikép a' jeges tengeren két, három, vagy több jéghegyek egymás mellé fagnak 's jéghegysort alkotnak—ugy a' hűtőben is a' habhegyek egymással összetalálkozván habhegysorokat alkotnak . . . Azt is megengedem hogy Berlinben több üres theoria, és hypothesis

készül egy évben mint például kalap vagy akár melly más iparczikk, hogy tulságosan ragaszkodik a' szellemihez: azonban az is bizonyos, hogy ezen tulsághoz csupán gyarlóságok, nevetségesség, együgyű éhletlenség vannak kapcsoltatva, midőn ezen tulság ellenkezőjében, a' külső az anyagi tulságos szeretetében, melly a' francziákat jellemzi, 's mit számos utazóink róluk hozván ítéletet annyira szeretnek szelidíteni és menteni—vétkek 's erkölcsi hanyatlás legelső csirái vannak elrejtve.

A' német valódilag tudja becsülni mindazt mi szellemi 's egyetlen hibája, hogy azt felettébb szereti. Előtte csak a' szelleminek van becse, 's nem igen veszi figyelembe azt mi külsőségnek hordja magán bélyegét, ha szintén fontos külsőség is az minő a' politica, miből könnyen megérthetni szegény voltát political tekintetben. Alkotmány—ugy tartja ő—nem fő java egy nemzetnek; elismeri mikép háza védhelye, mellyben vihar és vész ellen megvonulhat—azonban elsőbnek tart egy bizonyos fokozatu belső miveltséget, minek birtoka nélkül erős vár, vagy pompás palotában is lehet szerencsétlen, mi ellenben ha megszerzetett egyszerű kunyhóban is boldogságot ad. 'S ezen véleményeért én csupán különcznek tartom. Valóban a' németnemzet jelenkorunk különcz Diogenese lakása nem gazdagon butorozott, kényelmesen rendezett ház, nem bástyák 's védsánczok által megerősített vár, de legegyszerűbb—hordó, hol semmi kényelme nincs, és élelme-egyszerű lámpájánál megfőzött burgonyával megelégzik, de lelke gyönyört talál az igazságban, szerelmes szívvvel öleli mindazt mi szép és nemes. A' németszellem lobogó láng, melly töredékeny cserépből szüntelen az ég felé emelkedik. Könyv, mellynek táblája rongyolt, az egerektől is nagyon át van rágcsálva 's most is szüntelen emésztetik irtatlan poczegerektől, de ha belenyitunk, elragadtatunk a' szépségen és gondolatdusságon, mellyet benne találunk—'s roszt külsőjén nem hogy gunyra, ocsárlásra fakadnánk, de szánalommal felsöhajthatunk, kár hogy nincs jobb és szebb kötése a' felséges műnek.

Illy értelemben nyilatkozám német ismerősömnek Thiergarteni bucsusétám alatt, illy hiedelmet viszek haza magammal a' német szellemről, 's e' hiedelmet megőrzöm, mint emléket, Berlinben töltött időm szép emlékét.

Mentovich Ferencz.

Guizot.

Április 8án 1794 három nappal a győzelem után, melyet Robespierre, Danton, Desmoulins Camille, 's az ő végtére szelidebb nézetekhez hajló pártjok felett kiviva, Nismesben is fel lőn a' vérpad emelve. Többek közt hullni kelle egy ügyvéd fejének is, ki gyanuban volt mintha az akkor Frankhonon uralkodó rettenetes triumviratus, Robespierre, St. Just és Collot d' Herbois nézeteit nem helyeslené. Ezen halálos ítélet az ország legtisztebb családjainak egyikét gyász és siralomba sülyeszté 's egy vigasztalhatlan nő tördeléseit 's esdekle istenétől erőt ama kinteljes óra elbirására, mely őt özvegygyé 's két fiát árvákká tevé. Az idősbik, egy alig hét éves fiu, komoly, gondolkodó arcán kora fejlődésű ész bélyegét viselé. És ezen gyermek,—kinek gyermeksége nem vala,—a' mi hősünk, a' miniszter Guizot. October 4én 1787 született vala 's mint protestans szülők gyermeke,—kiknek a' születése pillanatában fenálló, türelmetlen törvényhozás még csak jogszerű házassági szövetséget sem engedé,—nemhogy a' polgári társaságban valamely álláshoz de tulajdonkép atyja nevéhez is alig birá igénynyel. Midőn aztán a' forradalom visszaadá neki helyét a' polgárzatban, e' jótéteményét édes atyja vérével igen is drágán fizetteté meg. 'S tán e' körülményben lehetősé amaz ellenszenvnek első csirája, melyet az országlár később egy magánszemély korlátlan önkénye szintugy mint a' néptömeg zabolátlan kormányzata ellen nyilvánított.

A' fenebb említett gyászeset után elhagyá eddigi lakhelyét a' gyermek Guizot édesanyja, 's Genf-be ment, ottan rokoninál vigaszt lelendő, 's gyermekeinek illő nevelést adandó. Guizot a' genfi gymnasiumba küldetvén, hévvel foga, főkép a' nyelvek tanulásához. Legelső, sőt egyetlen játékszere könyvek valának. Azért ám érté is a' gymnasiásta néhány év múlva Thukydidest és Demosthenest, Cicerót és Tacitust, Dantet és Alfierit, Schillert és Göthét, Gibbont és Skakespeare-t külön anyanyelvökön, 's ismeré nemzetök irodalmát és évrájjait. Szellemi legsajátságosb irányja már ekkor egy erőteljes, szigorú, gyakran sértő logicárai természetes idom volt.

Gymnasiunmi tanulását fényes sikerrel végczvén a' fiatal Guizot, 1806ban Párisba ment

jogi tanulmányok végett. A' forradalom örvényei elnyelték volt a' korábbi jogiskolát Párisban 's a' mit helyébe magánytörekvések időközileg állítani próbáltak, nem elégíté ki a' mélyebben vizsgálódó ifiut, ki tehát annál inkább zárakozék a' magány ölébe, minél kevésbé vala azon egész korlelke az ő szellemi és erkölcsi irányjaival és törekvéseivel összhangban. Mert az egyszerre büszke és szegény, józanul-kemény és dicsvágyas ifju rögtön a' czelszövény 's ledérség világába látá magát dobátva. A' directorium időszaka a' császárságig mint minden átmeneti kor, egy sokféle alakú, határozatlan, szintelen időszak. Az alig csillapult forradalmi vész a' társaságot egész a' legmélyebb fenekéiglen felrázta vala, ugy hogy az a' nyugalmi első perczekben még nem jöhetett vala magával egyensúlyba, 's még nem ömlengett sima, egyenlő folyással. A' dühös vihar által földre sujtott sok eszme közül ugyan egynéhány ismét emelgette fejét, de még halvány, erőtlen, ingatag volt mindenik, kábulva mintegy a' szörnyü csapástól, mely leverte vala. Szilárd jelleme, smély komolyságu, szigorán-erkölcsi alápiránya megvédék a' fiatal Guizot-t azon időszak romlott lelkétől. Ezokból Párisban töltött első éve bár szomorú magánállás éve volt; de annál inkább támaszkodék önmagára. Következő évben mint házi nevelő Stapfer urnak, Párisban egykori schveicz követnek, családjába jött. E' férfiu majd csaknem atyai vonzalommal viseltetett hozzá, 's gazdag bölcsészeti műveltsége nagyon jótékony befolyással volt Guizot szellemi fejlődésére. Az ekként fűződött új viszonyok neki többek közt Suard abbas termeibe is útat nyitának, melyek azon időszak leglelkesebb egyéneinek gyüpontját képezék. Ott látá ő legelőször azt a' női lényt, ki élte további szakára olly szép és boldogító hatást gyakorla. A' körülmények, melyek Guizot ur házasságát előhozák, Frankhonon kívül nem igen lehetnek ismeretesek, nem tehetjük hát hogy azt olvasóinkkal ne közöljük. Bár mi regényszíni-nek látszassék is, csakugyan való.

Meulan Paulina kisasszony egy előkelő, de mint több mások a' forradalom által tönkretett családból vevé származtat. Nevelése azonban őt szerencsére szintolly valódi mint sokoldalú ismeretek kincsével tette volt gazdaggá, így lőn képessé saját szellemi munkássága által tartani fen családját, mivégre a' jour-

nalismus akkor már óriási hatása, habár rögs és tövises pályáját kelle választania. A' tájatt a' „publicista“ czimü hirlapot szerkeszté. De módnélküli munka következtében, egyszerre olly veszélyes betegség lépé meg, hogy tollát kéntelen vala letenni. Családjának egész éhbetési módja hirlapi foglalkozásitól függvén, közel volt a' kétségbeeséshez. Ekkor véletlenül egy névtelen levél érkezik hozzá, mellynek írója kéré, lenne csak megnyugodva. Egy ismeretlen ajánkozék abban, teljes felgyógyulásáig írói feladatát átvenni. Csatólya volt e' levélhez egy szépen irt cikkely, mellynek eszmefolyama és stylje tanusitá a' szerző igen is gyöngéd érzelmét, mert az, egész a' bánulásig Meulan kisasszony irmodora után volt képezve. El is fogadá az ajánlott cikket, kinyomatá saját neve alatt, 's egész felgyógyultáig rendszeren hason cikkeket nyere. Illy nemes bánásmódon megilletődve, természetesen nem mulasztá el a' fiatal írónó, e' csaknem kalandszerü eseményt Suard abbás salonjaiban előbeszélni. Fáradhatatlan vala lovagias segédje utáni nyomozódtában, de távulról sem képzelte volna, hogy az nem más mint egy halvány arczzsinü, komoly tekintetü ifu ember, kit ő alig ismert, 's ki rendületlen komolysággal hallgatá a' gyanitgatásban kifogyhatatlant. Midőn ez végre hirlap utján kérve kényszeritné az ismeretlen nagylelküt neve felföldözésére, elhatározá magát Guizot személyesen fogadni el a' széphölgytől a' megérdemlett hálat: 's öt évvel később Meulan kisasszony Guizot-nőnek hivaték.

Ezen öt évi időszak alatt különféle irodalmi munkák foglalák el Guizot életét. Első munkája 1809 jelent meg illy cím alatt: „Dictionnaire des Synonimes,“ mellynek bévezetése a' francia nyelv sajátságos jellemének philosophiai kifejtését 's rajzolatát adja; világos nyomai találhatóak már itt ama tisztaság- és módszerü szabatossgnak, melly legfőbb jelzője az író Guizotnak; követék e' munkát „francia költők életirásai“ aztán „Gibbon fordítása“ historiai tartalmu nagyon érdekes és tanulságos jegyzetekkel kiadva, 's végre e' német munka fordítása: „Spanyolhon, 1808tól legujabb korig“ Rehfües után.

Nem itt a' helye, Guizot ezen zsenge műveit birálatilag bonczolni. Bár minő volt legyen is ekkor hire, azt későbbi munkái túlsugarolták. Csak annyit említünk a' férfiu lel-

ki deréksége jeléül, mikép e' soknemü dolgozatok 25 éves kora előtt készültek. Talentu- ma figyelmet gerjeszte az akkor oktatásügyi miniszter Fontanes-nál is, ki őt 1812 a' párisi egyetemenél történetek helyettes tanárjává nevezé. Kevés idő multán az ujabb történetek rendes tanársága adaték át neki, melly állását dicső emlékezetek fényesitik. Az időszakban szövödék közte 's akkori bölcsészet-tanár Royer-Collard közt azon szövetség, melly később olly benső barátsággá vált, minthogy e' két rokónérmü erődús férfi egymáshoz mind inkább vonzódek.

Az 1814 évi események saját szülőföldjén, Nismesben, érek Guizot urat, hová utazott volt, hosszas távollét után, édes anyja viszonzlátása végett. Visszatérvén a' fővárosba az ifju tanár, barátja Royer-Collard gondos közbenjárta nyomán, akkori belügy-minister Montesquiou abbástól főtítoknoki-hivatalral ön választva.

Ez első lépte Guizot úrnak a' politicalai pályán. Bár helyzete őt a' másod sorba látszék utasitni, még is hogy igaztalanok ne legyenek, meg kell vallani, mikép kétségbevonhatlan észtehetséginél fogva az akkori igazgatási rendszabályokra nem csekély befolyással volt. Két szemrehányást tön neki különösen a' szabadelmü párt; egyik, hogy Royer-Collard, a' sajtó fő felügyelőjével együtt eszközje volt legyen ama sajtó elleni törvénynek, mellyet Montesquiou abbas az 1814 kamarák elé terjeszte; továbbá, miért hogy a' könyvisgáló bizottmánynak tagja lett. A' tulzókirályi párt másfelől boszankodott, hogyan lehet egy merő azon uj ember, egy csekély polgári születésü, egy cathedrán ülő, 's hozzá még protestans, a' statuskormányon, egy olly remek udvariember mellett mint Montesquiou abbas. Még inkább boszontá e' pártot hogy ő néha három státushatalom alkotmányos sulyegyenéről szolt 's a' monarchiai eszméket törekvék a' forralom szülte uj érdekekkel kiengesztelni. Igy ő némellyek nézete szerint mindég ott tön igen keveset, hol mások szemében igen is sokat látszék tenni.

E' bajos helyzetéből feloldozá őt Napoleon visszatérte Elbából. A' Bourbonok eltávoztával legott elfoglalá ismét egyetemi korábbi állását. De a' 100 napi epizod a' Waterlooi véres mezőkön tragicali fordulatot vé-

vén 's a' császárság bukta mindenki előtt elkerülhetlennek láttatván, az alkotmányos királyi párt Gentbe küldé Guizot urat, azon megbizással, — így mondják legalább barátjai, — venné át XVIII Lajosnál a' charta védelmezés szerepét, 's legkivált azon legyen, hogy Blancas herczeg, ki az ő kormányi párt fejének tartaték, okvetetlen elmozdítatnék az igazgatástól. Némi valószínű nyer Guizot ur küldetési céljának illyszerű feltüntetése azon körülménynél fogva, mikép a' király XVIII Lajos, egy hónappal később frankföldre lépven legott elbocsátá Blancas herczeget 's kihirdeté a' Cambrai proclamatiót, mellyben az előbbi kormány-ejtette hibákat megvallá 's a' chartához új garantiákat ragasztá.

Milly kemény viharok közt hánykodott légyen az illy összeférhetlen részekből alakult 1815 évi kamara 's mikép annak többsége, melly maga a' királynál is royalisabb volt, minden rendszabálynak nyakas elszántsággal ellene szegült, mellyek a' dynastia érdekeit az országeival szorosabban összekapcsolandótták, — tudva van. Guizot e' tájatt az igazságszolgáltatási ministeriumban Barbé — Marbois alatt főtitoknoki tisztségben vala. Bár e' helyzetben sokat, egyes esetekben tán igen is sokat engedett a' győzelmes résznek, azonban még is oda irányzá törekvését, mennyiben csak rajta állhatott, hogy a' royalisták mind inkább harapodzó szellemének korlátot vessen. Első political röpirata: „A' képviseleti kormányról 's Frankhon jelen alkotmányáról“ kormánytani eszméről mérleget ada 's kitüzé helyét az alkotmányos királyiak minoritásának sorában, melly a' kamarában Royer-Collard, Pasquier 'stb. által vala képviselve, 's mellyet azóta doctrinairei pártnak szoktak nevezni, mivel fő-képviselője, Royer-Collard, szoros észteni 's dogmatizáló szellemi irányához képest, e' szót doctrinaire igen is sokszor hozá elő beszédeiben. Egy zárdában levén neveltetve, melly a' forradalom előtt mint tanítóintézet „doctrinaires“ név alatt létezett, egy elméncz ellenfelei közöl egykor így kiáltá fel: „Ez ám egy igazi doctrinaire.“ S' e' nevezet, bár kevesen tudák világos értelmét, political pártnév gyanánt fenmaradt.

(Vége következik)

Holmi.

Hogyan, 'ste ásitasz mellettem, mondá egy nő férjének. — Kedvesem, felelé ez, férj és nő csak egyet képeznek, 's midőn én egyedül vagyok, unom magamat.

Egy nagyvilági hölgynek komornára volt szüksége. — Ajánlottak egyet. A' hölgy megnevezvén kérdezé tőle: kegyed csak tudni foghajat fodoritni is..? Ó igen, nagysás asszonyom, viszonzá ez; fél óra alatt kész vagyok vele. — Fél óra alatt! kiáltá a' hölgy: istenem, hát ugyan mit csináljak délig a' többi idővel? —

Adó kérdését illetőleg nemes és n.e.m.e.s. majdnem egy jelentésűek.

Egy ellenség bir gyakran tiz barát öszinteségével. Tetteinkkel ugy is elég ellenséget szerzünk magunknak, nyájas viseletünkkel legalább nyerjük és engeszteljük meg őket: minden bosszantó tettünkre legalább is tiz kedves dolgot kellene mondanunk.

A' kisértet, mit Brutus láta, az ő „geniusa“ volt-e, vagy rosz lelkiismerete?

Legjobb erényeink sem hagyathatnak biztosan magukra.

A' férfiu szívének gyakran kelle vért sirni, mert a' gyermek szemétől megkíméltek egy könyüt.

Kik sokat beszélnek, keveset kell gondolkozniok.

Egy nyelvnélküli koponya sokszor jobban prédikál, mint a' mellynek nyelve van.

Sok ember van, kinek minden bölcsesége abban áll, hogy annak hiányát el tudja fedezni.

Az elmés tréfát mond, a' bölcs megérti.

A' legérzelgősb emberek közönségesen legkevésbé érzékenyek.

Borostyán legjobban diszlik sírkertekben.

Isten a' léghöz hasonló, sehol sem látszik, még is mindég körülünk.

Ha a' holdban levő ember képes volna szólni a' földi emberekhez, milly sokan szégyellenék őt hallani.

Hallgatás mély kútfeje az ékesszólásnak.